

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

**Vondstmelding langs de Hoogstraat in Gistel
(Gistel, Prov. West-Vlaanderen)**

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

Brussel 2015

COLOFON

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

Een uitgave van Onroerend Erfgoed

Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid,

Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Published by the Flanders Heritage Agency

Scientific Institution of the Flemish Government,

Policy area Town and Country Planning, Housing Policy and Immovable Heritage

Verantwoordelijke uitgever: S. Vanblaere

Onroerend Erfgoed

Phoenixgebouw

Koning Albert II-laan 19 bus 5, B-1210 Brussel

tel.: +32(0)2 553 16 50, fax: +32(0)2 553 16 55

info@onroerenderfgoed.be

www.onroerenderfgoed.be

Dit werk wordt beschikbaar gemaakt onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 3.0 Unported. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/> om een kopie te zien van de licentie of stuur een brief naar Creative Commons, 444 Castro Street, Suite 900, Mountain View, California, 94041, USA.

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported License.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/> or send a letter to Creative Commons, 444 Castro Street, Suite 900, Mountain View, California, 94041, USA.

ISSN 1371-4678

D/2015/6024/20

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed.

Vondstmelding langs de Hoogstraat in Gistel (West-Vlaanderen).

Terreinwerk & rapportage

Marc Dewilde
archeoloog

Franky Wyffels
veldtechnicus

Vondstmelding langs de Hoogstraat in Gistel (West-Vlaanderen).

Administratieve gegevens:

Provincie: West-Vlaanderen	Gemeente: Gistel
Adres: Hoogstraat	
Kadaster: Afdeling: 1 ^{ste} Afd.	Sectie: A
Perceel: 864e, 867c	

Opraving ☒	Prospectie ☐
Machtiging: 2012/005	
Datum machtiging: 12/01/2012	
Naam aanvrager: Dewilde Marc	
Naam site: Hoogstraat in Gistel	
Lambertcoördinaten (Lambert 1972): X= 51778,018 Y= 206091,291	

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
2 Ligging en bodemgesteldheid.....	5
3 Historische en archeologische informatie.....	6
4 Veldwerk	7
5 Besluit.....	18
6 Geraadpleegde literatuur.....	18

1 Inleiding

De vondst werd op 10 januari 2012 gemeld door Bieke Hillewaert van Raakvlak (Intergemeentelijke Dienst voor Archeologie in Brugge en Ommeland) op aangeven van Chris Vanysacker. Na graafwerken waren tonwaterputten vrij komen te liggen.

Aanleiding voor de graafwerken was de bouw van een onderkelderde handelszaak en meergezinswoning, residentie t' Ankertje door de Gouden Triangel bvba¹ (fig. 1).

Fig. 1 Het team van het agentschap Onroerend Erfgoed in actie!

2 Ligging en bodemgesteldheid

De vindplaats staat kadastraal gekend als Gistel, 1ste Afd., Sie A, 864e en 867c.

Bodemkundig ligt Gistel in een overgangszone. De stad kwam tot ontwikkeling op een langwerpige, oost-west gerichte opduiking (sterk over matig tot zwak gleyig zand) ter hoogte van de overgang van de zandstreek naar de polders en vormt a.h.w. een zandig eiland (+/- 6 TAW) omringd door poelgronden en oeverwalafzettingen.

Het laatmiddeleeuws niveau ligt bij deze vondsmelding op TAW 5,338.

Het terrein helt af in noordelijke richting naar de *Stedefosseyt*, de stadsgracht (fig. 2).

¹ Frank Delancker (Gouden Triangel bvba) en ir. Arch. Pol Jonckheere toonden zich betrouwbare partners in de afwikkeling van de procedure.

Fig. 2 Localisatie van de vindplaats.

3 Historische en archeologische informatie

De oudste vermelding van de stad Gistel valt in 988.

De Hoogstraat sluit samen met de, parallel gelegen Stationsstraat westelijk aan op de oude kern van Gistel, waarin o.a. de motte, de kerk en het kasteel voorkomen. De langwerpige vorm van de nederzetting weerspiegelt de bodemkundige situatie. Deze bewoning is opgenomen binnen een omwalling, de *stedefosseyt*, die in 1436 vermeld wordt, maar uiteraard ouder kan zijn (fig. 3).

In de CAI is deze vondstmelding opgenomen als item 158146. In de onmiddellijke omgeving zijn een 16de eeuwse munt (73430) en een concentratie laatmiddeleeuwse ceramiek gekend (73490).

Fig. 3 De vindplaats binnen de stadsomwalling.

4 Veldwerk

Het veldwerk ging door op 12 en 13 januari 2012 (machtiging 2012/005 op 12 januari 2012)². Verschillende waterputten (o.a. enkele tonputten), een mestkuil, greppels en allerlei (zandwinnings?)kuilen konden geregistreerd worden. Het oudste vondstenmateriaal gaat terug tot de (late)12de eeuw.

Een leuke geologische vaststelling was wel dat het pleistocene zanddek afgedekt was met een dikke, diepzwarte horizont met vegetatieresten. Na afgraving bleven nog talloze vlekken opvallen, waarin echter geen patroon kon gezien worden. Misschien zijn het sporen van vergane wortels (fig. 4)?

² Chris Vanysacker kwam ons een handje toesteken, waarvoor dank.

Fig. 4 Aanwijzingen voor de oudere vegetatiehorizont.

In de funderingen van de voorgevels van de (verdwenen) huizen aan de straatkant vielen allerlei baksteenformaten op (? (25,5) x 13 x 6; ? (25 of 23,5) x 12,5 x 6; ? (25) x 12 x 6 cm)³, die kunnen wijzen op 14-15de eeuwse bouwactiviteit. Men had gele baksteen met soms een rode of oranje schijn gebruikt (fig. 5). Ook veldsteen werd opgemerkt.

Fig. 5 Aanwijzingen voor de gevels aan de Hoogstraat.

³ Tussen haakjes zijn de formaten geplaatste van volledige exemplaren, die her en der op het terrein zijn gevonden.

In totaal zijn verspreid over het terrein 5(9) tonputten, 6(7) ronde, bakstenen putten en een vierkante, houten waterput aangetroffen.

Een kleine 30 m ten noorden van de Hoogstraat valt een oost-west geöriënteerde, ondiepe greppel 005/011 op, die door 4 putten wordt gesneden (fig. 6). Had de greppel een drainerende functie of is het een relict van de primitieve perceelsopdeling. In de greppel is een kleine hoeveelheid grijs laatmiddeleeuws aardewerk aangetroffen, een Rijnlantscherfje, veel houtskool, wat veldsteen en metaalslakken (fig. 7). Bij de vondsten in de putten, die de greppel snijden, is soms residueel materiaal aan te wijzen, dat algemeen als 13de eeuws kan gedateerd worden, maar ook enkele (laat)12de eeuwse stukken bevat (fig. 8).

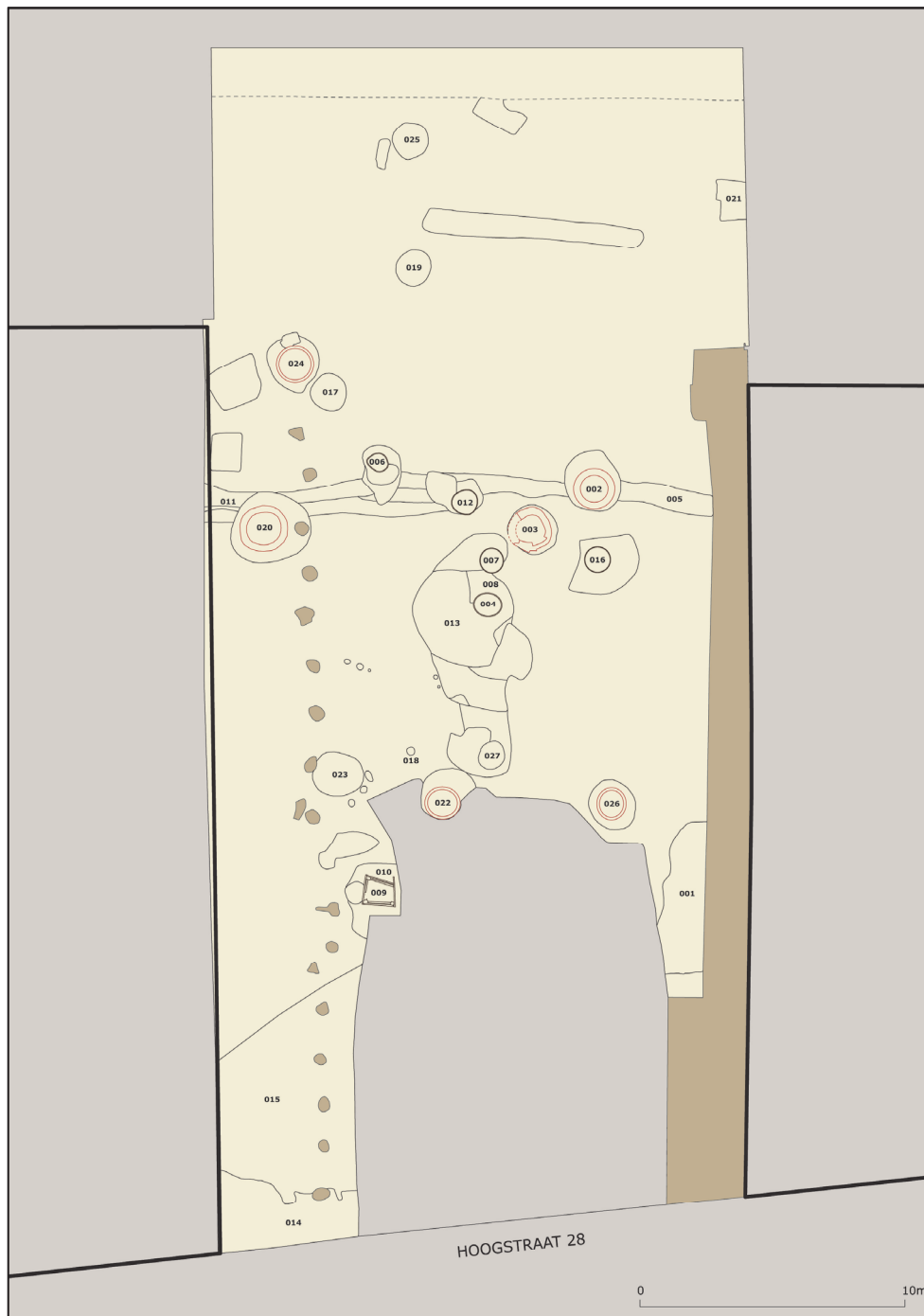

Fig. 6 Opgravingsplan.

Fig. 7 Greppel, waarover waterputten zijn terechtgekomen. Op de voorgrond put: 002.

Fig. 8 Doorsnede van de (heraangelegde) greppel.

De ronde, gemetste waterput 002 heeft een binnendiameter van 1,1 m. De putwand is 1 steen dik en bestaat uit gele baksteen, die 25 x 12 x 5, 25 x 12 x 6 en 25,5 x 12 x 5 cm meet (fig. 9). In de vulling is een ceramiekensemble gevonden, dat als 15de eeuws kan bestempeld worden, zoals kruiken in steengoed, een grote waterkan in rood aardewerk en fragmenten van een glazen beker (fig. 10). Een weinig grijs

aardewerk, waaronder de rand van een kom (fig. 11,1)hoort eerder in de 14de eeuw thuis⁴. Ook een grote plak huttenleem viel op.

Een andere waterput 020 is vergelijkbaar en heeft een binnendiameter van 1,25 m. De baksteenformaten (? x 12 x 5,5 cm) en de aard van de vulling -wat rode en grijze wandscherven- komen overeen. Vermeldenswaard is een roodbeschilderd scherfje, dat aan de oudere greppel te linken is.

Fig. 9 Doorsnede van waterput 002. Ook de bodem is met baksteen uitgewerkt. 3689.

Fig. 10 Ceramiekensemble uit de vulling van waterput 002. Rechts het residueel materiaal.

⁴ Determinatie collega Koen De Grootte, waarvoor dank.

Fig. 11 Materiaal uit verschillende contexten.

Ook tonput 012 vertoont een gelijkaardig patroon met materiaal dat de periode van de 14de tot de 16de eeuw overspant. Bij het rood aardewerk steekt ditmaal een randfragment van een grape, bij het steengoed een miniatuurkruikje (fig. 11,4). Ook een randfragment van een fijnwandige, grijze kom met bandvormige rand (fig. 11,5) hoort hierbij. In de vulling van tonput 006 is enkel grijs aardewerk aangetroffen, zoals 2 kannen, die in 13Ac kunnen geplaatst worden, een kruik en een klein kogelpotje (fig. 12). Dit materiaal sluit opnieuw eerder aan bij de greppelvulling (fig. 11,2 en 3).

Fig. 12 Groepsfoto van het materiaal uit put 016.

Net ten zuiden van de greppel valt een ander cluster putten op.

De ronde, bakstenen waterput 003 ligt geïsoleerd. De binnendiameter bedraagt ongeveer 1 m. Hier is gele baksteen gebruikt (25,5 x 13 x 5; 23,5 x 12 x 6 en 22 x 11 x 5,5 cm). De putwand is 1 steen dik. In de vulling steken teil- en bordfragmenten, die de opgave in de 17de eeuw plaatsen.

Daarrond liggen 3 tonputten, die opnieuw naar de 13de eeuw teruggaan. Tonput 016 bevat o.a. een hoogversierde kruik. De buik ervan is versierd met groene sliblijnen, die in driehoekige vlakken geordend zijn (fig. 12).

Fig. 13 Doorsnede van tonput 006. De ton was met de bodem in de put gezet.

Uit de vulling van tonput 007 vermelden we een grijze kan op uitgestulpte standvinnen en een fragment van een braadspit(?)⁵ in baksteengoed, uitgewerkt als een mannenhoofd (fig. 11,6 en fig. 14).

In tonput 004 zit enkel grijs aardewerk, wat veldsteen en metaalslakken. Twee randen van kogelpotten verdienen aandacht (fig. 11,7 en 8). Een ondersneden blokrandje met een binnenlip en een uitstaande, lichtjes verdikte en afgeronde rand wijzen naar de late 12de en 13de eeuw⁶.

Iets zuidelijker is nog een ander, min of meer cirkelvormig bodemspoor 027 te zien, dat als een uitgetrokken tonput kan geïnterpreteerd worden. De diameter bedraagt maximaal 1,1 m. Enkele grijze scherven spreken dit niet tegen.

Fig. 14 Spitfragment met antropomorfe inslag.

Ook ten noorden van de greppel zijn 2 voorbeelden van uitgetrokken tonputten te zien. De diameters hangen tussen 1,3 en 1,6 m en vormen de onderkant van de aanlegtrechters. In put 017 stak een bodemfragment (met uitgestulpte standvinnen) van een grijze kruik. Put 019 bevatte welgeteld 1 grijze scherf. Met enige verbeelding -min of meer ronde vorm- zou ook spoor 025 als zo'n onderkant kunnen geïnterpreteerd worden.

Vlakbij komt nog een ronde, bakstenen put 024 voor. De binnendiameter bedraagt 1,2 m. De put is halfsteens opgebouwd met rode baksteen van 21,5 x 9 x 5 cm. De vulling was nagenoeg steriel. In de noordoosthoek van de bouwput, zo'n 37 m weg van de Hoogstraat, werd nog een gedeelte van een mestkuil 021 opgemerkt. De vulling, waarin zowel grijs als rood aardewerk voorkomen, is niet meer dan laatmiddeleeuws te noemen.

Dichter bij de Hoogstraat liggen, op een rij, drie cirkelvormige sporen, waarvan er nog 2 een ronde bakstenen put bevatten. Put 026 (binnendiameter: 0,95 m) is halfsteens opgetrokken met rode baksteen van 21 x 10 x 6,5 cm. In de vulling ligt nogal wat recent puin.

Put 022 (binnendiameter: 1,1 m) is ook halfsteens gemetst (fig. 15). Verschillende formaten komen voor: 22,5 x 10 x 6 cm (rood), 22 x 10 x 6 cm (geel-oranje) en 21 x 10 x 6 cm (rood).

⁵ De slijtagesporen bovenop het hoofd kunnen hierop wijzen.

⁶ De Grootte 2008, 198-199.

Omdat spoor 023 cirkelvormig (diameter: 1,6 m) is en heel wat puin bevat, menen we hier met een ontmantelde waterput te maken te hebben. Het past ook mooi in het rijtje. De geconstateerde baksteenformaten zijn 22 x 11 x 5,5 cm (geel) en 23 x 11 x 5 à 6 cm (geel tot geel-oranje).

Fig. 15 Bakstenen put 022.

Deze 3 putten op een rij suggereren de mogelijkheid dat er sprake was van 3 verschillende en aanpalende huiskavels. Kaartmateriaal uit het einde van de 17de eeuw situeert hier één groot perceel, bewoond door Gillis Pockelin⁷ (fig. 16). Het primitief kadaster, dat rond 1835 tot stand kwam, kan er wel mee geassocieerd worden (fig.17).

Fig. 16 De opgravingsituatie geprojecteerd op de “ommeloper”-kaart uit 1678.

⁷ Plan der Stede en Graefschap van Ghistel, getrokken uit denommeloper gemaakt in 1678 -ten verzoeke van Mr. J. Cardinael burgemeester der commune en Mr. J. Voyer burgemeester der stede

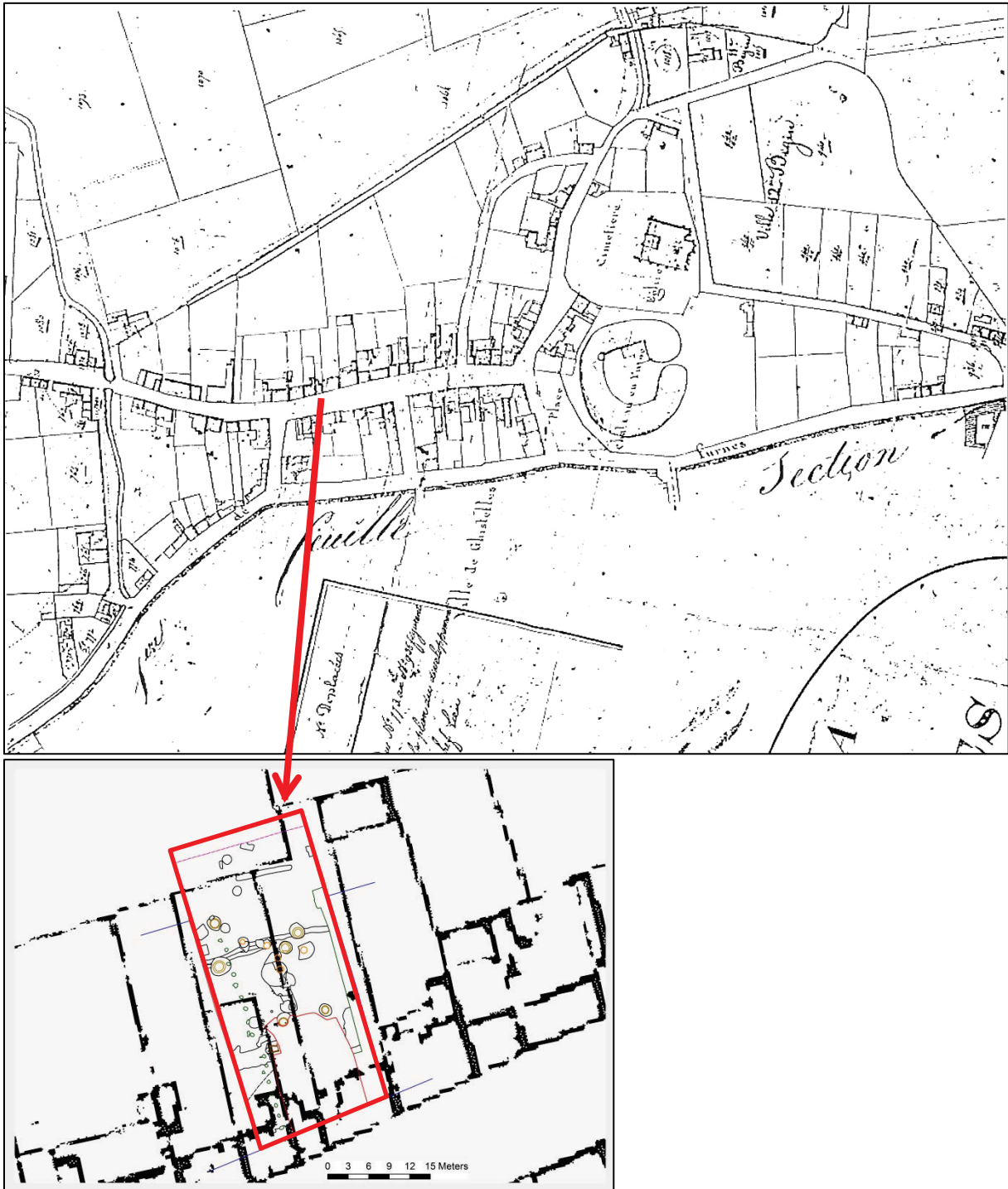

Fig. 17 Primitief kadasterplan, ca. 1835 en de situatie in detail.

Een grote kuil 001 in de zuidoosthoek van de bouwput wordt geïnterpreteerd als een zandwinningskuil. Het weinige materiaal dat in de vulling werd gevonden is opnieuw 13de eeuws zoals een kogelpot met een zware, afgeronde, uitstaande rand (fig. 11,9) De geprononceerde manchetrans van een kogel- of tuitpot komt zelfs al voor vanaf het midden van de 12de eeuw (fig. 11,10)⁸.

⁸ De Grootte 2008, 199.

De vondst van een houten waterput 009, meer aan de westzijde, is toch wel apart. De put is vierkant met zijden van 1,2 m. De vierkante (16 cm) hoekpalen, waarin haaks alternerende jukken in 7 cm brede gleuven inhaken, houdt de constructie bij elkaar (fig. 18). Daarrond zit de houten bekisting (op elkaar geplaatste horizontale planken) van de eigenlijke put (fig. 19).

Zowel de vondsten in de vulling van de put zelf (009) als in de aanlegtrechter (010) verwijzen naar de (2de helft van de) 12de eeuw (fig. 11,11 en 12). Zo komt opnieuw grijs aardewerk voor o.a. fragmenten van een kogel- of tuitpot (met weinig geprofileerde manchetrans) en een kom of teil (rand aan de binnenzijde scherp afgesneden). Het steeltje van een rammelaar in Andenneceramiek springt eruit (fig.13). Naast veel veldsteen zijn ook een schoenzool, een baksteenfragment van groot formaat (? x 14 x 7 cm)⁹, huttenleem en slakachtig materiaal (ovenwand?) ingezameld.

Fig. 18 Vierkante houten waterput. De bekisting is aangebracht tegen het intern kader.

Fig. 19 Vierkante houten waterput. Linksboven: Het ene haakse juk zit onder het andere.

⁹ Dit is duidelijk 13de eeuwse materiaal en geeft aan dat de put ook toen nog open lag.

5 Besluit

De melding kwam er pas op het moment dat de bouwput al grotendeels uitgegraven was. Hoe dan ook konden er uit de sporen voor dit stadsareaal duidelijke aanwijzingen voor laat 12de en 13de eeuwse bewoning afgeleid worden. Daarbij moeten houten huizen verondersteld worden. De tonputten en de greppel brengen de achtererven in beeld. Het voorkomen van nogal wat metaalslakken in combinatie met deze oudere sporen zegt misschien iets over de beoefende activiteiten.

Al in 1180 zou Gistel omweld geweest zijn¹⁰. Sanderus houdt het op 1280. Feit is alleszins dat de hier geattesteerde bewoning zover teruggaat.

De eerste echte vermelding van de *Stedefosseit* valt pas in 1436.

De vondst van een 12-13de eeuwse, vierkante houten waterput is uitzonderlijk. Tot op heden is enkel in Roksem een ander voorbeeld bekend¹¹.

De sporen en de vondsten geven aan dat de bewoning naderhand blijft doorgaan. Zeker voor de 14de-15de en de 17de eeuw zijn er in dat verband aanwijzingen.

De gesloopte bebouwing kan op basis van (3)bepaalde waterputten zeker tot het begin van de 19de eeuw teruggebracht worden.

6 Geraadpleegde literatuur

DE GROOTE K. 2008: *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksaardewerk in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw)*, *Relicta Monografieën* 1, Brussel.

DE MEULEMEESTER J. & DEWILDE M. 1987: Romeinse en middeleeuwse bewoning langs de Zeeweg te Roksem, *Archaeologia Belgica*, III, Brussel, 225-231.

VANYSACKER C. 1988: *1000 jaar Gistel 15 jaar archeologisch onderzoek*, Gistel.

VERBRUGGHE G. 1968: *Archeologisch onderzoek in de stad Gistel Prospectie-analyse-synthese*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UGent.

¹⁰ Verbrugghe 1968, deel 1, 55. Gezien de voorspoedige situatie op dat moment in het graafschap Vlaanderen is dit onwaarschijnlijk.

¹¹ De Meulemeester & Dewilde 1987, 230.

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

www.onroenderfgoed.be